

Література

1. Дребот Н. Розвиток банківських установ Львівщини // *Регіональна економіка*. – 2003. – № 3. – С. 133–137.
2. Другов О. Регіональні аспекти функціонування банківської системи України // *Вісник НБУ*. – 2004. – № 10. – С. 42–45.
3. Грудзевич У. Я. Особливості розміщення та діяльності банків у регіонах України // *Регіональна економіка*. – 2003. – № 3. – С. 127–132.
4. Шлапак О., Пушкарьов В., Карчева Г. Основні тенденції і проблеми в діяльності банків України // *Вісник НБУ*. – 2003. – № 6. – С. 2–6.
5. *Вісник НБУ*. – 2007. – № 2.

Матковська Л.

ШАНСИ ТА РИЗИКИ ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Проаналізовано стан розвитку оздоровчого туризму в країнах Східної Європи після розширення кордонів Європейського Союзу. Наведено основні шанси та ризики туристичної галузі, які потрібно враховувати закладам оздоровчої сфери при формуванні пропозиції їх послуг.

Європейська система охорони здоров'я вже давно перебуває під значним фінансовим впливом. У загальному європейському просторі перед політиками, економістами, вченими та лікарями постає низка завдань щодо розв'язання фінансових проблем у сфері оздоровчого туризму, а саме: збереження сталих витрат, пристосування до частих змін попиту та зростаючих потреб споживачів, які частково залежать від поліпшення умов у закладах охорони здоров'я та пов'язані зі збільшенням загальної тривалості життя.

У результаті економічної, валютно-політичної та суспільної блокад країн Європи (наприклад, т. зв. «Варшавський Пакт»), які перебували за східноєвропейським кордоном, виникло поняття, що їх характеризує, – «країни східного блоку», або країни «Ост-Блоку» (німецькою – Ostblockstaaten). Однак процес об'єднання Німеччини, а також економічні та політичні рушійні процеси, що розпочались у Польщі та Угорщині, призвели до зміщення попередніх умовних ринкових кордонів [1, 51]. Одним із результатів цього процесу було те, що туристичні ринки Східної Європи стали об'єктом особливої уваги з боку інвесторів, туристичних агенцій і власне туристів. Це привело до збільшення міжнародних туристичних потоків (хоча і з деякими відмінностями щодо окремих взятих

східноєвропейських країн), а також спричинило посилення ролі цих ринків у світовому туризмі.

Так, сьогодні до групи країн Східної Європи належать Румунія, Болгарія, Чеська Республіка, Словаччина, Польща та Угорщина.

Тенденції глобалізації і розширення ЄС на схід зумовили значні зміни в законодавчій, політичній, економічній та соціальній сферах життя колишніх країн «Ост-Блоку». Актуальними стали єдині правила «нової Європи» для всіх галузей народного господарства. У сфері оздоровчого туризму на перший план висунуто передумови для прозорих, ефективних та цілеспрямованих стратегій розвитку туристичних закладів, які необхідні для швидкого становлення їх у швидкозмінному ринковому середовищі.

Перехід соціалістичних країн на засади демократії та процеси приватизації державних оздоровчих курортних закладів призвели до значного зниження кількості туристів – як вітчизняних, так і іноземних. Причиною були не лише структурні та організаційні зміни, але й неефективне формування пропозиції. Сьогодні класична пропозиція курортів стала значно ширшою завдяки новим елементам, зокрема популярному «wellness-оздоровленню» (з англійської «**wellbeing**» та «**fitness**», що означає «почуватися здоровим»). Це спричинене глибшим усвідомленням значення здорового способу життя для людини.

Багато вчених і практиків займаються питаннями оздоровчого туризму, однак, чітке й однозначне тлумачення даного поняття досі не викристалізоване. Враховуючи різноманітні думки щодо терміну оздоровчого (курортно-лікувального) туризму (W. Nahrstedt, H. Dettmer та інші) [2], на нашу думку, очевидними є такі його важливі елементи, як: підсилення туристичного аспекту; сприйняття людини як істоти з фізичними та духовними якостями; підтримка здоров'я на належному рівні тощо.

З одного боку, ці елементи є обов'язковими передумовами участі в соціальному житті людини, та, з іншого, належать до оздоровчої профілактики і реабілітації.

Німецький класик теорії економіки туризму В. Фрайер запропонував наступний поділ пропозиції послуг курортів (рис. 1):

У східноєвропейських країнах є значні відмінності у визначеннях понять оздоровчого туризму. Так, у Болгарії загальноприйнятий наступний офіційний поділ [3, 207]: лікувальні купальні (бальнеологія); оздоровчо-кліматичні курорти (морські, гірські курорти).

Враховуючи те, що в Угорщині надзвичайно багато термальних джерел, лікувальну воду яких використовують не лише для лікувальних купалень, а й для пиття, курортний сектор має наступну класифікацію: лікувальні купелі; термальні купелі; плавальні басейни; пляжі [4, 51]. Окрім того, для Угорщини та Польщі характерною є пропозиція

відвідування природних печер та підземних приміщень (гротів, копалень) для лікування захворювань дихальних шляхів [5, 100–101].

Щодо Словаччини, то тут типовим є доповнення термальних та грязевих (бальнеологічних) курортів значною кількістю кліматичних курортів [6, 12].

Рис. 1. Класифікація пропозицій курортів за В. Фрайєром.

Для оздоровчого сектору Польщі характерний поділ курортів за кліматичними та топографічними ознаками: пригірські курорти; високогірські курорти; курорти низької місцевості; морські курорти [7, 4].

В умовах сучасного розвитку туризм є одним із найбільших та швидкозмінних секторів світової економіки. Згідно з прогнозами Всесвітньої туристичної організації (ВТО), до 2020 р. туристичні потоки зростуть втричі у світі та подвояться в Європі [8, 8]. Для країн Східної Європи туризм також одна з найголовніших сфер економічного зростання. Курортний сектор, до якого належать туризм і охорона здоров'я, створює на мікроекономічному рівні, як частина економіки, базу (передумову) для фінансування регіону. Не всі курорти знаходяться в економічно сильних районах, тому це дає змогу зростання відсталих регіонів. Оздоровчий туризм як комплекс стає дедалі привабливішим, особливо з огляду на свою комерційну орієнтацію і поєднання з іншими туристичними послугами. На макроекономічному рівні видатки іноземних пацієнтів (туристів) сприяють валютним надходженням та позитивному впливу на ВВП. Як показують дослідження, туристи, котрі прибули з оздоровчою метою, в середньому залишаються в країні перебування довше, а їхні видатки є вищими, ніж видатки звичайних туристів (приміром, у Чеській республіці звичайні

туристи витрачають у середньому 44\$, а в оздоровчій сфері – 100–120\$ в день) [9, 1].

В Угорщині згадані специфічні витрати на 30–35% перевищують середні витрати в туризмі, середній термін перебування також на 3–5 днів довший, ніж зазвичай [10]. Прибуток у сфері оздоровчого (курортного) туризму Чеської республіки у 2001 р. досягнув 0,5 млрд. чеських крон, із яких 50% становили кошти соціального страхування. Тому в Чехії доходи від існування термальних купалень та водооздоровчого сектору вважають одним із головних джерел надходжень туристичної галузі [11, 1].

Сфера оздоровчого туризму має додатковий позитивний ефект на ринок робочої сили. У 2002 р. в курортний сектор Чеської республіки додатково залучили 10500 працівників, із яких 330 лікарів [12, 13]. Вагомий поштовх до розвитку мають також суміжні галузі: будівництво, торгівля, транспорт, культура, сфера банківських послуг, оскільки туристи не лише оплачують оздоровчі послуги, а й відвідують ресторани, купують подарунки та беруть участь у різноманітних заходах у місці свого перебування. Особливо сильно приплив туристів впливає на банківську сферу та будівництво. Так, наприклад, в Угорщині кожні витрачені туристом в оздоровчому секторі 100\$ дають 167\$ додаткового продукту (т. зв. «виробничий мультиплікатор»), окрім цього, кожні 100 нових робочих місць у даній галузі створюють 214 наступних (т. зв. «мультиплікатор зайнятості») [10].

Зважаючи на значну різницю в темпах економічного зростання східноєвропейських країн, оцінити майбутній шлях їхнього розвитку досить складно. Вивчення ринків, характеристика інвестиційної діяльності, а також економічного стану дає змогу оптимально обрати подальші дії. Враховуючи економічні можливості та зростаючий потенціал цих країн, туризм можна розглядати як динамічно зростаючу галузь. Таким чином, країни Східної Європи можуть переслідувати наступні цілі для подальшого зростання їх економік (рис. 2).

Аналіз шансів та ризиків туристичної галузі, який слід провести задля визначення ефективних шляхів її розвитку, поєднує в собі порівняння власних економічних можливостей із загальним розвитком конкурентного середовища та сучасними ринковими тенденціями, тобто оцінюють шанси та ризики з урахуванням конкурентної ситуації, попиту й актуальних тенденцій. Туризм як мультинаціональний феномен існує в безпосередньому зв'язку з поняттями «шанси» і «ризики», «економіка» і «оточення», «руйнування» і «збереження».

Необхідно докладніше проаналізувати, якими є **шанси** оздоровчого туризму після розширення ЄС на схід і які ризики протистоять їм. Це питання варто розглянути, не залишаючи осторонь західноєвропейських

країн-сусідів, які надають значну фінансову підтримку слабким районам Східної Європи.

Важливо оцінку ринкових шансів туристичного ринку в Східній Європі розглядати у безпосередньому зв'язку з розвитком туризму в Західній Європі, особливо з огляду на розвиток політики охорони здоров'я, суспільні та екологічні зміни. Орієнтований на майбутнє, оздоровчий туризм країн Східної Європи є водночас передумовою і шансом, який із допомогою спеціалістів та інвесторів може привести до довготермінового успішного розвитку.

Рис. 2. Основні цілі країн Східної Європи щодо розвитку туризму.

1) Найперспективнішим шансом туристичної галузі Східної Європи може стати **інвестування**. Його можна розглядати як шанс за наявності відповідних політичних і законодавчих передумов, що позитивно впливають на інвестиційний клімат і дають змогу вільного придбання власності, вільного грошового обміну та здійснення грошових переказів. Якщо ієрархічно-управлінський апарат, бюрократичні завади й неефективність підприємницької ініціативи перешкоджають доступу до отримання кредитів і концесій, інтерес іноземних та вітчизняних інвесторів до розвитку оздоровчих регіонів Східної Європи значно спадає. Поряд зі сприятливим для підприємництва юридичним та економічним кліматами є необхідність підтримки з боку уряду та комунальних господарств у прямих та непрямих фінансових дотаціях і стимулюючих засобах, розробленні ліберальних законів, гарантій податкових пільг, а також підготовки можливостей розвитку ринку. При існуванні цих передумов цілеспрямовані й економічно ефективні інвестиції роблять можливою не лише кількісну та якісну реконструкцію елементів оздоровчого туризму (привабливе

розміщення туристичного закладу, оновлення медичного устаткування, розвиток інфраструктури, пошук новітнього курортного та оздоровчого устаткування), а й сприяють динамічному розвитку оздоровчого туризму в країні.

2) Якісні перетворення в туризмі Східної Європи не можна здійснювати лише за допомогою інвестування західного капіталу. Позитивна реалізація шансів розвитку значною мірою залежить від кооперації інших європейських країн та їхньої готовності до інтеграції. Отже, наступними шансами туристичної галузі можуть стати **кооперація** та **інтеграція**. Прямування Європи до мультикультурного суспільства, з усіма його перевагами та недоліками, сприяє, передусім, культурному та ідейному обміну, що призводить до зміни помилкових переконань та уявлень. Важливим виявляються обмін інформацією між економістами, науковцями, фахівцями туристичної справи, дослідження західних наукових праць для уникнення можливих проблем у туризмі зі західними країнами та можливості інтеграції спільних стратегій розвитку.

Таким чином, економічне зближення східної і західної Європи веде до пришвидшеного поліпшення перспектив зростання для Європи в цілому і стратегічного та інтегрованого приєднання Східної Європи [14, 34].

3) Найновіша тенденція розвитку оздоровчого туризму – зростаючий попит на **послуги відпочинку в сфері Wellness, фітнесу, краси**, які, завдяки поширенню ідей здорового способу життя, можна розглядати як самостійну прибуткову форму туристичних послуг. Це є ще одним шансом для країн Східної Європи, зокрема з огляду на можливість розширення гостьової клієнтури та долучення до традиційних категорій курортників молодших і платоспроможних клієнтів.

4) Наступною вигодою можна вважати **створення робочих місць та розвиток на цій основі нових напрямків професійної освіти**. В результаті оновлення та розвитку інфраструктури туристичної галузі у світлі нових тенденцій зростає потреба в досвідченому персоналі, нових професіях, що сприяє підвищенню мотивації персоналу. Цей факт позитивно вплине на рівень професійності та якості наданих послуг. Важливо відзначити, що поряд із працівниками безпосередньо в галузі туризму (розміщення, транспортування, лікування, оздоровлення) в процес надання туристичних послуг опосередковано залучають також іноземні підприємства, які отримують певні вигоди від розвитку туристичної галузі в Східній Європі (лізингові фірми, будівельні підрядні організації, навчальні та інші освітні заклади). При цьому актуальним є залучення працівників новітніх професій – спеціалістів із питань здорового та «біо»-харчування, біоенергетиків, аніматорів, тренерів різноманітних видів гімнастики і терапії для курортних та оздоровчих закладів.

5) Відкритість кордонів між Західною та Східною Європою зумовила шанс *вільного міжнародного туризму*. Об'єднання Європи уможливило свободу подорожей для східних європейців завдяки відміні візового режиму, спрощенню митного та прикордонного контролю, а також обміну валют. Це привело до суттєвої зміни структури туристичних потоків, а саме до зміни їх напрямків, якості та кількості. Інакше кажучи, спрощений доступ до ринків туристичних послуг, відновлення стабільності в деяких регіонах, поширення особистих свобод і засад демократії сприяють припливу туристів. Зазначимо, що східноєвропейські туристи відіграють все ще незначну, але постійно зростаючу роль у масовому туристичному русі країн, тому робота зі східними ринками є важливим стратегічним завданням маркетингової діяльності їх іноземних представництв.

Саме тому Німецький туристичний центр (Deutsche Zentrale für Tourismus) нині провадить активну рекламу під гаслом «Курорти та оздоровчі купелі» в Польщі, Чехії, Росії й Угорщині та продовжує вивчати ринки Болгарії, Румунії, Словенії і Словаччини [15, 7]. Зазначимо, що в країнах Східної Європи процес оновлення об'єктів туристичної галузі відбувається швидше, ніж їх докорінна перебудова. Старі структури слабшають, що призводить до руйнування та порушення старих зв'язків у них, і це спричиняє безробіття та скорочення соціальних пільг [14, 7].

Тому обґрунтованим є те, що поряд із існуючими шансами слід вказати також на можливі **ризики** в діяльності досліджуваної галузі.

1) Розширення кордонів та відкриття нових економічних просторів призвело до значної *конкурентної боротьби*. Поряд із внутрішніми та іноземними традиційними лікувально-оздоровчими закладами, в конкурентну боротьбу вступають новостворені туристичні центри з розширеним асортиментом оздоровчих послуг. Необхідно зазначити, що конкурентна боротьба може негативно впливати на суспільний добробут та соціальну безпеку і призвести до виснаження ресурсів регіону. Хоча, однак, потрібно розглядати її не лише як негативний фактор, а й як такий, що дає шанс розвитку динамічних процесів щодо руйнування монополістичних структур у галузі.

Як виявилось у процесі дослідження, монопольний стан туристичних закладів був нежиттєздатним, і лише приватизація санаторіїв та курортів створила мотиваційні умови праці для його учасників (службовців, підприємців і т. д.). В результаті курортна територія розширилась у загальноєвропейських розмірах, і курорти Західної Європи отримали нових конкурентів, які володіють більшою кількістю курортних ресурсів, професійним кваліфікованим персоналом та пропонують послуги за значно вигіднішими цінами. Хоча, наприклад, німецькі курорти та центри дозвілля мають не боятися конкуренції, оскільки вони володіють високоякісним компетентним медичним персоналом. Вони мають набагато

більше клієнтів, ніж аналогічні курорти Східної Європи, оскільки володіють вищим рівнем якості наданих послуг та обладнання, функціонують у більш розвинутій всесвітній маркетинговій та збутовій мережі [16, 161].

Можна зробити висновок, що інтеграція країн Східної Європи в ЄС призвела до появи небезпечної конкуренції зі Заходу, а не навпаки. Як і передбачали фахівці, страх багатьох курортів перед конкуренцією зі Східною Європою виявляється необґрунтованим, допоки їх інфраструктура та послуги не досягнуть західного рівня.

2) Зростаючий конкурентний тиск і бажання успішно працювати на ринку змушує підприємства туристичної галузі розширювати пропозицію наданих послуг із урахуванням новітніх тенденцій та модних оздоровчих напрямків, які ще не домінують на світовому ринку курортних послуг, але вже привертають до себе дедалі більше уваги. Внаслідок цього спостерігатиметься приплив туристів із короткотерміновим перебуванням серед усіх відвідувачів, орієнтованих на оздоровлення, – відпочиваючих, відрядників, любителів культури, однак може призвести до **конфліктів корисності**. Цього ризику потрібно позбутися своєчасно, щоби не втратити постійних клієнтів. Тому перепрофілювання від чистого курортного до оздоровчого туризму повинно мати чітко сформульований профіль пропозиції, щоб уникнути небезпеки розпорошення.

3) Якщо завдяки привабливішим курсам обміну національних валют і порівняно низькому рівневі заробітної плати оздоровчий туризм у країнах Східної Європи вважали особливо дешевим, то наслідком інвестування та коригування валютно-фінансових відносин до загальноєвропейського рівня стало значне **зростання цін** [17, 281].

Подорожчанню послуг та товарів сприяв також зростаючий попит платоспроможних туристів на оздоровчі послуги [18, 2]. Цей ризик спричинює скорочення кількості вітчизняних клієнтів та негативні наслідки у сфері національної охорони здоров'я, оскільки вартість такого лікування часто значно перевищує середньостатистичний бюджет внутрішнього споживача. Розглядаючи загальносвітову тенденцію підвищення цін щодо економічної ситуації в країні, викликаній безробіттям, незначним зростанням купівельної спроможності та іншими економічними факторами стає, зрозумілим, що, незважаючи на очікуване підвищення заробітної плати при вступі в ЄС цей недолік можна виправити дуже не скоро.

4) Зростаючі туристичні потоки, надмірне використання рекреаційних ресурсів у курортних регіонах та неконтрольована діяльність відпочиваючих туристів призводять до **руйнування навколишнього середовища**. Оскільки до певного часу туристично привабливі регіони Східної Європи були обмежені в масовому туризмі, то зі зростанням їх популярності ситуація значно змінилася. Питання охорони дуже загострилося,

особливо в місцях оздоровчого туризму, де чисту природу розцінюють як значний переважаючий фактор.

5) Іноземні туристи часто мають на меті не лише лікування чи оздоровлення, але й проведення відпустки у цих країнах. Якщо ж у них трапляються **кризи, природні катастрофи або військові конфлікти**, (приміром, терористичні напади на США в 2001 р. чи війна в Югославії), це веде до стрімкого спаду туристичної активності. Такі кризи мають фатальний вплив на зростання безробіття і загальний занепад галузі.

6) У Східній Європі на початку 1990-х рр. переважну кількість туристів оздоровчого сектору фінансував фонд соціального страхування. Сьогодні ситуація значно змінилась, і їх місце зайняли іноземні приватні туристи, які є більш платоспроможними і незалежними від впливу соціально-політичних реформ Східної Європи. Ризиковане зменшення кількості власних курортників потрібно вирівнювати за рахунок залучення приватних туристів, як це вже роблять у низці країн, потрапляючи в свого роду **залежність**. Окрім того, приватні туристи самостійно обирають час та місце свого перебування, на відміну від соціально-фінансованих вітчизняних відвідувачів, які оздоровлюються відповідно до конкретних медичних рекомендацій, що веде до ризику **просторових і часових концентрацій**. Для прикладу, пропозиція оздоровчої галузі в Болгарії є дуже обмеженою в часі та місцевості, оскільки 60% приймаючих закладів галузі розташовані на Чорноморському узбережжі, й пік перебування туристів припадає на період із червня до вересня [19, 11].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що колишні країни «Ост-блоку» стали в новій історії Європи місцем, де трапилось багато політичних, соціальних та економічних потрясінь, що призвели до значних змін у суспільно-політичному та економічному житті цих країн. Туризм надає багатьом країнам змогу при найменшому залученні природних ресурсів із одного боку, та, враховуючи високий рівень їх привабливості як країн Європи, з іншого боку, з незначними витратами часу і коштів досягти суттєвих результатів на ринку туристичних послуг.

Насамперед, законодавчі та політичні передумови разом із можливостями оздоровчого туризму активно впливають на темпи розвитку країни. Таким чином, країни Центральної Європи з оновленим законодавчим кліматом можуть стати центром залучення інвестицій та необхідного фінансування, спрямованого на перебудову й реконструкцію застарілої та зруйнованої під час реформаційних процесів курортної інфраструктури, а також осередками досягнення високих туристичних стандартів і новітніх тенденцій.

Туристичний потенціал країн Східної Європи доцільно розглядати повному. Природні, історичні та суспільні блага необхідно використовувати для розширення асортименту послуг оздоровчого туризму. Передумовою

цього є приведення системи функціонування галузі до одного рівня в закладах оздоровчого туризму (наприклад, уніфікація умов оцінювання), в соціальному житті (скажімо, створення соціальної мережі у Східній Європі), а також в економіці у цілому (приміром, завершення приватизації курортного сектору в Румунії та Польщі).

У результаті вивчення країнами Східної Європи новітніх розробок існуючу досі систему переважаючого фінансування клінічної курортної сфери за рахунок фонду соціальних виплат (що було типовим для соціалістичних часів) необхідно протягом найближчого часу замінити іншими ринковими механізмами. Крім цього, закладам туристичної галузі варто орієнтуватися не лише на приватних туристів із Західної Європи, які їдуть із метою лікування чи оздоровлення, а й на короткотерміново подорожуючих, котрі шукають доступного та високоякісного відпочинку на курортах. Важливим фактором, що теж потрібно враховувати при формуванні пропозиції послуг туристичних та лікувально-оздоровчих закладів, є також посилення ролі здорового способу життя та підтримання належної спортивної форми тих, хто перебуває на відпочинку.

In the article the development of health tourism is analysed in the countries of East Europe after expansion of European Union. The author suggests basic chances and risks of tourist industry, which need to be taken into account by establishments of health sphere at forming of volunteering their services.

Література

1. Großmann, M.: *Der veränderte osteuropäische Reisemarkt*, in: Haedrich, G. / Kaspar, C. u. a. (Hg.): *Tourismus-Management*, 2. Aufl., Berlin/New York, 1993. – S. 51.
2. Dettmer, H.: *Tourismuswirtschaft, Köln 1998/Nahrstedt, W. (Hg.): Freizeit und Wellness*, Bielefeld, 2001.
3. Marinov, H. V.: *Geographische Lage, Typisierung und Besonderheiten der Kurorte in Bulgarien*. – S. 207.
4. Csizmadia, L.: *Kur- und Thermalismus in Ungarn*, in: Stadtfeld (1993). – S. 51.
5. Fluck, I.: *Heilbäder in Ungarn und Budapest*, in: Stadtfeld (1993). – S. 100–101.
6. Slovakia, in: *Czech Travel News*, H. 4 (2000). – S. 12.
7. *Uzdrowiska Polskie* (1999). – S. 4.
8. Homann, F.: *«Tourismus-Potenzial für nachhaltiges Wirtschaftswachstum»*, in: *dwif: Jahrbuch für Fremdenverkehr 2001*, München 2001. – S. 8.
9. Pojslova, P.: *Latenství a cestovní ruch*. in: *C.O.T. business*, H. 4 (2001). – S. 1.
10. *Schreiben von Dr. Gyorgy Akoshegyi (Leiter des ungarischen Bäderamtes)*, vom 12. 03. 2002.
11. Pojslova, P.: *Latenství a cestovní ruch*. in: *a. a. O.* – S. 1.

12. Drahanovska, L.: *Heilkuren. Entspannung und Wellness*, in: *Prager Zeitung*, Nr. 11 (2002). – S. 13.
13. Freyer, W.: *Ganzheitlicher Tourismus (1999)*. – S. 38.
14. Godau, A.: *Neue Chancen für den Tourismus in Osteuropa durch Öffnung und Kooperation*, in; Fonta-nari, M; Rothe, S. (Hg.): *Management des europäischen Tourismus*, Wiesbaden, 1995. – S. 34.
15. DZT: *Über den ehemaligen «Eisernen Vorhang» hinweg*, in: *integra*, H. 1 (2001). – S. 7.
16. H.O.B.: *Medizinische Kompetenz*, in: *Heilbad und Kurort*, H. 7-8 (2000). – S. 161.
17. Schafer, B.: *Baden mit Hundertwasser- der Patient wird Gast und die Kur zu Wellness*, in: *Deutsches Seminar für Fremdenverkehr: Mehr Wirtschaftskraft durch Tourismus und Freizeit*, Berlin, 1999. – S. 281.
18. Pils, M.: *Tourismus und nachhaltige Entwicklung in Mittel- und Osteuropa*, in : a. a. O. – S. 2.
19. Paskaleva, K./Kaleynska, T.: *Bulgaria's Tourism: A thriving and sustainable future?*. in: *integra*, (2001). – S. 11.

Мельник Ю.

СУЧАСНИЙ СТАН ПЛОДООВОЧЕКОНСЕРВНОЇ ГАЛУЗІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Проаналізовано сучасний стан плодоовочеконсервної галузі, що дало змогу виявити проблеми її розвитку та виділити чинники, які сприяють зміцненню позицій галузі.

Плодоовочеконсервна промисловість є однією з давніх галузей харчової промисловості, оскільки спосіб консервування, запропонував уперше ще у 1810 р. француз М. Аппер. Дана галузь займається переробкою продукції сільського господарства з метою запобігання її псуванню при тривалому зберіганні.

Нині консервна галузь, незважаючи на нестійкий розвиток економічних умов господарювання в країні, вирішує ряд завдань. По-перше, сприяє значному зменшенню втрат сільськогосподарської продукції. По-друге, дає змогу урізноманітнити раціон, при цьому зменшуючи затрати часу і праці на приготування їжі вдома. По-третє, забезпечує населення несезонними продуктами, що збалансовує раціон харчування протягом усього року. По-четверте, поліпшує постачання продовольства до столу споживача в достатніх обсягах і асортименті.

Аналіз ефективності функціонування плодоовочеконсервних підприємств Тернопільської області, який ми здійснили раніше, показав,